

*us Portarium, bp. of
Beiley*

BERNARDI
CARTHUSIÆ PORTARUM PRIMI PRIORIS
EPISTOLÆ TRES.

(Ex codice ms. monasterii S. Augendi Jurensis seu S. Claudii.)

EPISTOLA PRIMA.

AD AYMONEM DE VARENNES ET AYMONEM DE RORORIA.

De fuga sæculi.

BERNARDUS Portarum prior, et filii ejus, JOANNES DE MONTEMEDIO, et Stephanus de CHALMETO, reverendissimis et in Christo dilectissimis AYMONI DE VARENNES, atque AYMONI DE RORORIA. Querere Dominum dum inveniri potest; ad quod caravimus qua Domino donante potuimus, invitatione exhortari præsentibus, ad id ipsum præsentibus notis cupimus invitare, et excitare absentes.

Qualescunque igitur summi patrisfamilias servi, ipsius ad vos legatione fungentes, ad cœnam ejus, et ad nuptias vos invitamus; ipso injungente adjicientes, tauros et altitia ejus esse occisa, atque omnia parata, et sine dilatione veniendum esse ad nuptias (*Luc. xiv*). Obsecramus ergo, seponite occasiones illas quibus quidam excusare solent, alius dicendo: *Uxorem duxi, et ideo non possum venire*; alius vero dicendo: *Juga bouum emi quinque, et eo probare illa*; alius autem: *Villam emi, et necesse habeo exire, et videre illam*. Qui enim sic excusant, non se defendunt, sed patrisfamilias, qui eos invitavit, offendunt. Sepositis igitur his et omnibus excusationibus, accelerando venite. Dicente enim angelo ad Joannem apostolum: *Beati qui ad cœnam nuptiarum agni vocati sunt* (*Apoc. xix, 9*); ne forte ipse (quod absit) merito indignatus dicat: *Nuptiæ quidem paratæ sunt, sed qui invitati erant, non fuerant digni* (*Matth. xxii, 8*); aut certe illud quod terribilius sonare videtur: *Amen dico vobis, quod nemo virorum illorum qui vocati sunt, gustabit cœnam meam* (*Luc. xiv, 24*). Cum dicat Scriptura: *Beatus qui loquitur in auribus audientis* (*Eccli. xxv, 12*), id est intelligentis; scientes nos nequaquam imperitis, sed eruditis auribus loqui; præmissarum sententiarum pondus, atque gravitatem, verborum nostrorum expositione extenuandam minime judicamus. Quo præmissa invitatio trahit, ut, contempta mundanæ superbiz vanitate, Christi humilitatem sequantur; quantumcunque divitiis, vel deliciis in mundana conversatione affluerint, gaudia non amittunt, sed mutant. Imo vero (exceptis æternis bonis, quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt quæ præparavit Deus diligentibus se) incomparabiliter, atque ineffabiliter majorem inveniunt in

A divino famulatu, quam in sæcularibus gaudiis potuerunt experiri, jucunditatem, et delectationem. Non enim sine jucunditate sunt, qui dicunt: *In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus divitiis* (*Psal. cxliii, 14*). Et: *Bonum mihi lex oris tui, super millia auri, et argenti* (*ibid., 72*) Et: *Judicia Domini vera, justificata in semetipsa: desiderabilia super aurum, et lapidem pretiosum multum, et dulciora super mel et favum* (*Psal. xviii, 10, 11*). Et alia quæ longum esset numerare. Eos quippe, qui pro coelestibus terrena, pro sempiternis peritura et immunda oblectamenta contempserunt, non sinit Spiritus sanctus, qui hæc testimonia in Scripturis digessit, expertes, et inexpertos esse harum quæ in divinis eloquiis significantur delectationum; quæ quanto majores sint mentis, quam ventris; quantum potiores spirituales, quàm carnales, inexperti audire possunt, intelligere autem, vel nosse, omnino non possunt. Noverat autem Apotolus, qui dicebat: *Repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra* (*II Cor. vii, 4*). Non dixit, in prosperitate, sed in tribulatione; nec in aliqua, sed in omni. Qui si diceret: *Gaudeo in tribulatione, magnum quid et rem mirandam dixisset*. Si etiam diceret, *abundo gaudio in tribulatione, rem plus mirandam proposuisset*. Dicendo vero: *Superabundo gaudio in omni tribulatione nostra, excellentiam gaudii sui expressius significare non potuit*. Qui ergo suis hic ita consolatur in omni tribulatione ipsorum, quantæ eis consolationis gaudia paravit illic, ubi nulla poterit esse tribulatio? Qui eos sic lætificat, et reficit in peregrinationis via, quomodo lætificabit eos, et satiabit in æternæ mansionis patria? Sed de his hactenus. Quidam autem præmissæ cœnæ Dominicæ, nuptiarumque invitationem contemnent, et sanctorum gaudia, vel quæ hic habent, vel quæ in futuro eis præmissa sunt, aut non credentes, aut negligentes: juxta quod scriptum est: *Ducunt in bonis dies quos, et in puncto ad Inferna descendunt* (*Job xxi, 13*). Qui quia mala sua relinquere nolunt, si aliqua forte bona opera faciunt, non sunt accepta coram Deo; quia sicut scriptum est, cum dederit illis Deus tempus penitentiz, ipsi abutuntur eo in superbia, et peccata multiplicando *thesaurizant sibi iram in die ire, et revelationis justii judicii Dei* (*Rom. ii, 5*). Tales quando non ipsi, sed Deus vult

imponere finem malis eorum, et reddere quod merentur, id est circa obitus sui diem, si forte permittuntur peccata sua constiteri; juxta quod dicit beatus Augustinus: Loquuntur, non constantur, quia non acceptat Deus confessionem oris, ubi non est sincera poenitentia, et sacrificium contriti cordis et humiliati. Nec tantum poenitet eos peccasse, quantum dolent sibi peccandi licentiam ablatam esse. Neque possunt, nisi cum dolore relinquere quæ cum amore possederunt. Tunc quantumcumque pecuniam, quasi pro redemptione animæ suæ effundant, dura, terribilisque est adversus eos illa a Spiritu sancto per Salomonem prolata sententia: *Non proderunt divitiæ in die ultionis, justitia autem liberabit a morte* (Prov. 11, 4). Diem ultionis dixit tempus quo jam ingruente ægritudine necessitas mortis imminet. Non proderunt autem, dixit, illis qui justitiam non sunt operati. Audite quoque quam terribiliter talibus contemptoribus comminetur ipsa Sapientia, id est Dei Filius, apud eundem Salomonem: *Quia, inquit, vocavi, et renuistis; extendi manum meam, et non fuit qui aspiceret; desperastis omne consilium meum, et increpationes meas neglexistis; ego quoque in interitum vestro ridebo, et subsannabo, cum vobis quod timebatis adveniret* (Prov. 1, 24, 26). Et adjecit adhuc de talibus loquens: *Cum irruerit repentina calamitas, et interitus quasi tempestas ingruerit: tunc invocabunt me, et non exaudiam; mane consurgent, et non invenient me, eo quod exosam habuerint disciplinam, et timorem Domini non susceperint, nec acieverint consilio meo, et dextraverint universæ correptioni meæ. Comedent igitur fructus viæ suæ, suisque consiliis saturabuntur* (ibid., 27-32). Addidit quoque. *Aversio, inquit, parvulorum interficiet eos, et prosperitas stultorum perdet illos*. Quos significavit nomine parvulorum, eosdem exponendo expressit vocabulo stultorum. Nec de numero talium parvulorum excipiuntur, de quibus per Jeremiam dictum est: *Sapientes sunt ut faciant mala, bene autem facere nescierunt* (Jerem. 14, 22), licet Apostolus dicat, quod *sapientia hujus mundi, stultitia est apud Deum* (I Cor. 3, 19). Nolite ergo, obsecramus vos, nolite effici participes eorum. Illos namque solos sacræ Scripture de hac vita securos exire pronuntiant, qui aut nullis post baptismum commissis, aut certe per dignos poenitentiae fructus deletis criminibus, alla in exitu suo quæ consteantur peccata non habent, nisi illa de quibus dicit apostolus Joannes: *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est* (I Joan. 1, 8). Quod dicendo, nequaquam aliqua crimina, sed illa tantum quotidiana et levia voluit significare peccata, sine quibus (quantumcumque sobrie et juste vivatur) hæc vita non deducitur. Omne autem crimen est peccatum, sed non omne peccatum est crimen. Peccata enim dicuntur ea, quæ etiam loquendo, aut cogitando, inania committimus; quæ per quotidianam confessionem, et Dominicam orationem dimittuntur. Crimina vero non nisi illa gravia dicuntur,

quæ a Deo separant hominem: scilicet quæ vel per Decalogum prohibentur, vel de quibus Apostolus dicit: *quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur* (Gal. 5, 21). Perfecta et diligentissime perscrutata universa Novi ac Veteris Testamenti pagina, nusquam illis aliquam veritæ securitatem, vel certitudinem promittit, qui carnis et sanguinis operibus dediti, ante tempora obitus mala sua non relinquunt. Tunc enim (sicut supra dictum est) non ipsi, sed Deus ponit finem malis eorum. Quod autem in sacris litteris non invenitur, stultissime prædicatur, et infelicissime creditur. Potest autem Deus, de quibus ei placuerit, facere quod fecit de evangelico latrone. Sed unicuique et singulare exemplum in doctrinam generalem recipi non debet. Quod ergo incertum est, relinquatur, et quod certitudinis et securitatis plenum est, teneatur. Currite igitur, currite ad misericordem, ne sentiatis postea Judicem, currite donec dies est, ut non tenebræ vos comprehendant. Dicente enim Domino: *Venit nox, quando nemo potest operari* (Joan. 9, 4); qui dissimulat et negligit donec dicatur ei: *Stulte, hæc nocte repetent animam tuam a te, quæ autem parasti cujus erunt?* (Luc. 12, 20.) frustra tunc implorat jam ferientem, quem contempsit prius misericorditer vocantem. Qui enim nunc ineffabilem prorogat misericordiam, ex tunc non novit nisi æveram, districtamque irrogare sententiam: *Exite* (ait vox coelitus emissa); *exite de Babylone, populus meus, et ne participes sitis delictorum ejus* (Apoc. XVIII, 4). Et propheta: *O Sion, fuge, quæ habitas apud filiam Babylonis* (Zach. 2, 7). Ne ergo inter filios Babylonis inveniamini, et involvat vos ruina ejus, exite, fugite, accelerare, sequentes, et lotis visceribus pietatis amplectentes consilium Sapientiæ, quo dicit: *Fili, ne tardes converti ad Dominum, neque differas de die in diem, exilio enim veniet ira ejus, et in tempore vindictæ disperdet te* (Eccli. 5, 8, 9). Juxta petitionem vestram, quotidie pro vobis apud Dominum intercedentes, nunc apud vos ipsos, pro vobis ipsis intercedamus; certissime scientes obtinuisse nos apud Dominum effectum petitionis nostræ, si vos non fueritis magis quam ipse inexorabiles. Si agimus hic causam negotii vestri, nolite credere: si autem vestri, nolite negligere. Quod si aliquis vestrum movetur ad faciendum quod per nos monet Christus, alio forte non moto; eum qui nondum movetur obsecramus, et ei denuntiando coram Domino testificamur, et testificando denuntiamus, ut non præsumat revocare, vel retardare quem Dominus vocare dignatur; sed potius oret, ut et ipse trahi mereatur. *Nemo enim* (sicut dicit Veritas) *venit ad me nisi Pater, qui misit me, traxerit eum* (Joan. 6, 44). Audiat dicentem sibi Sapientiam: *Noti prohibere benefacere eum qui potest; si valeo, et ipse benefac* (Prov. 31, 27) Spiritus et sponsa dicunt: *Veni; et quisquam audeat dicere: Noli?* Cui Christus non promittit diem crastinum, quisquam audeat suspendere usque ad annum alterum? Christus enim dicit: *Orate ne fiat fuga vestra*

*hieme, vel Sabbato (Matth. xxiv, 20) : et quisnam dicit; Mecum poteris fugere anno secundo vel tertio? Cujus autem cor Christus movit modis omnibus, dicit operam, ut qui non est motus moveatur, aut parum motus confirmetur. Alioquin audiat non illum revocantem, sed Christum dicentem : Si oculus tuus scandalizat te, erue eum, et projice abs te. Bonum tibi est cum uno oculo ad vitam intrare, quam duos oculos habentem mitti in gehennam ignis (Matth. xviii, 9). Idem de manu dixit, et de pede. Quidam enim eos, quos Christus vocat, quasi consulendo revocant, vel retardant; incaute quidem et simpliciter, sed tamen non innocenter agunt partes diaboli contra Christum. Scimus plerosque qui, relictis omnibus, ad servendum Deo se contulerunt: nonnullos etiam qui idipsum se in proximo facturos voverunt, hanc a Domino consolationem ardentissime exspectare, et desiderantissime flagitare, ut nostro et instituantur exemplo, et erudiantur eloquio, et fulciantur consilio. Obsecramus vos, si estis obliti vestri, miseremini illorum; necnon et mulierum, quibus exemplo, et imitatione vestra januam pietatis suæ aperire paratus est Dominus. Alioquin vos videritis quam rationem de talento, quod hactenus reconditum in terra tenuistis, sitis Domino redditori, jamjam ecce venturo. Hæc quæ non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina Spiritus, prout donare ipse dignatus est, calamo percurrente exaravimus, faciat Dominus ita in cordibus vestris operari; ut in proximo et nos de effectu intentionis nostræ gratias ei agamus, et uterque vestrum sincera pietate eorum ipso dicere mereatur: *Cogitavi vias meas, et converti pedes meos in testimonia tua (Psal. cxviii, 59), et: Ab omni via mala prohibui pedes meos, ut custodiam verba tua (ibid., 101). Valet.**

EPISTOLA II.

AD MONIALES DE LUGDUNO.

Mortatur illas ad capessendam magno animo, quam recens susceperant, strictiorem disciplinam.

BERNARDUS Portarum prior vocatus, et qui cum eo sunt fratres, venerandis, et in Christo charissimis sororibus, abbatissæ Lugdunensi, et aliis sanctimonialibus sub ejus regimine Christo servientibus, devotissimam in Domino salutem.

Gratias agimus Deo, quod tandem vobis donare dignatus est, ut sub regulari disciplina religiose et sancto viveretis. De hoc gratias Dei circa vos beneficio angeli gratulantur, sancti lætantur, Ecclesia Christi gloriatur et exsultat. Jam ipse Christus coronam vobis præparavit in cælis, quia, ipso donante, mundum et diabolum vicistis. Mundum namque vicistis, quia quamvis adhuc in mundo sitis, jam tamen per Dei gratiam de mundo non estis. Apostolis enim Dixit Christus et cum apostolis, vobis: *De mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo (Joan. xv, 19). De mundo enim sunt qui mundum diligunt, et secundum mundi concupiscentias vivunt. Diabolum autem vicistis, quia arma in quibus confidebat abstulistis: fugiendo opportu-*

nitatem peccandi, quam ille præparat omnibus quos seducere potest; et laqueos quos vobis tendebat disruptistis. Non autem vos, sed ille, cui gratias agentes, dicitis: *Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis (Psal. cxv, 17). Et de quo iterum dicitis: Abscondit me in tabernaculo suo, in die malorum protexit me, in abscondito tabernaculi sui (Psal. xxvi, 5). Ipsa quoque gloriosissima Dei genitrix Maria, jam pro vobis intercedit, et gaudet vos in numero sanctarum computari feminarum. A modo Ecclesia Christi, quæ de vestra inordinata conversatione prius dehonestabatur, vestris apud Deum orationibus adjuvabitur, et quantum prius contristabatur de vestra irreligione, tantum gloriabitur, et lætabitur de vestra emendatione. Cum ergo et angelis in cælo, et hominibus in terra gaudium sit de vestra conversatione; quantum vos debetis de propria salute gaudere? quantas Deo gratias agere pro vestra liberatione? Devotissime namque dicere debetis illud quod in psalmo canitur: *Confitebor tibi, Domine Deus meus, et glorificabo nomen tuum in æternum. Quia misericordia tua magna est super me, et eruisti animam meam ex inferno inferiori (Psal. lxxxv, 12-13). Hoc autem scitote, multum expedire vobis, et salutare esse, ut bonum quod cœpistis, cum hilaritate et gaudio faciatis. Sic enim opus bonum debere fieri docet Apostolus, dicens: *Non ex tristitia, aut ex necessitate, hilarem enim datorem diligit Deus (II Cor. ix, 7). Unde in Psalmo: Servite Domino in lætitia (Psal. xcix, 2). Quod si forte aliquæ ex vobis adhuc tristes sint de hac sancta, et Deo placita, quæ eis facta est, violentia, vos quæ prudentiores, et meliores estis, debetis eas in Verbo Dei consolari, et intimare eis quod sancta Scriptura dicit: *Sicut linea vestimento, et vermis ligno, ita tristitia nocet cordi (Prov. xxv, 20). Dicit etiam Apostolus: Quæ secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur, sæculi vero tristitia mortem operatur (II Cor. vii, 10). Debetis etiam pro eis orare, et eas ad orandum invitare, ut per gratiam Dei, necessitatem convertant in voluntatem. Et sicut beatus Hieronymus docet (epist. 10 ad Furiam), faciant de necessitate virtutem. Hoc pro eis si vos, et illæ pro se instanter oraverint, charitas Dei per Spiritum sanctum diffundetur in cordibus earum, et tunc veraciter dicent: *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum (Psal. cxviii, 31). Tristitia enim in corde facit angustias, ut bonum opus oneri sit et tædio. Charitas autem dilatet cor, ut opus bonum cum hilaritate, et sine difficultate fiat. Omnes quoque communiter facite quod dicit Apostolus: *Mulier inupta, et virgo, cogitat quæ sunt Domini, ut sit sancta corpore ac spiritu (I Cor. vii, 34). Corpore sancta est quæ habet corpus immaculatum. Spiritu sancta est, quæ cogitando ea quæ Domini sunt, servat cor ab immundis, et illecebrosis cogitationibus mundum, unde illud: *Omni custodia serva cor tuum, quoniam ex ipso vita procedit (Prov. iv, 23). Cor autem ita bene custodi-*******

tur, si sanctis semper cogitationibus, quantum fieri potest, occupatum teneatur: juxta quod legitur: *Cogitatio sancta servabit te* (Prov. II, 11 sec. LXX). Hoc autem vigilanter, et studiosè facere debetis, modo per orationem, modo per sanctam meditationem, aliquando per manuum in silentio operationem, dicente Apostolo: *Qui non vult operari, non manducet* (II Thess. III, 10). Sape vero per psalmodiam cordibus et vocibus consonantibus; sicut idem Apostolus docet: *Cantantes, et psallentes in cordibus vestris Domino* (Eph. V, 19). Quæ licet omnia studiosissime faciatis, impossibile tamen est ut pravis omnino suggestionibus careatis. Tribus autem modis peccatum perpetratur: suggestionem, quæ fit a diabolo per cogitationem; delectationem, quæ fit per carnem, eodem diabolo inflammante concupiscentiam; consensu, qui fit per animum. Sed nullum est periculum, nullum est omnino peccatum, si cogitationes, inuscarum more, importune irruentes, instanter abigat animus, super custodiam sui vigilanter excubias agens. Si autem mens dormitat, et passim quashibet immundas, et noxias cogitationes non solum ingredi, sed etiam moram in animo facere permittit, increpat nos sermo divinus per Prophetam: *Usquequo morabuntur in te cogitationes noxiæ?* (Jer. IV, 14). Si autem post pravam suggestionem per nimiam negligentiam, delectatio, sive concupiscentia mota fuerit, tunc saltem expurgiscatur animus, et per invocationem nominis Christi ignem excitatum extinguendo, hostes, jam intra januam admissos, viriliter resistendo excludat, ne et ipse (quod absit) per peccati consensum captivus trahatur, vel etiam perimatur. Si vero post delectationem sequatur consensus, ut scilicet, quod caro concupiscit, animus decernat esse faciendum, jam omnino peccatum imputatur, etiamsi non subsequatur factum: quoniam rea tenetur, etiam sine opere malo voluntas mala. Sicut enim bonam voluntatem reputat Deus homini ad justitiam, etiamsi non habeat facultatem bene operandi, ita voluntatem malam reputat ad peccatum, quamvis non habeat opportunitatem peccandi. Hæc de cordis custodia breviter diximus, ut intelligatis qualiter juxta apostolicum, quod supra diximus, testimonium, non tantum corporis, sed et mentis sanctimoniam sectari debeatis. Quam quanto studiosius sectatæ fueritis, tanto magis Christo Domino, cui desponsatæ estis placebitis, et ab ipso audire merebimini illud, quod legitur in Cantico canticorum: *Ecce, tu pulchra es, amica mea, ecce tu pulchra es. Oculi tui columbarum* (Cant. I, 24). Bis dixit, pulchra; pulchra scilicet interius et pulchra exterius; pulchra interius per cordis puritatem, et pulchra exterius per vitæ integritatem. Item pulchra interius per bonam intentionem; et pulchra exterius per bonam operationem. Pulchra interius per bonam voluntatem, pulchra exterius per sanctam conversationem. *Oculi tui*, inquit, *columbarum*, quia more columbarum, quarum natura simplex est, et sine felle, nihil vident oculi tui quod animus male concupiscat.

Quando autem de hac vita exibitis, liberatæ ab æternis cruciatibus impiorum, perfruemini æterna felicitate justorum, et videbitis Regem in decore suo, in quem desiderant angeli prospicere. Audite Dominum in Evangelio dicentem: *Vigilate omni tempore orantes, ut mereamini fugere mala quæ ventura sunt in novissimis diebus, et stare ante Filium hominis* (Luc. XXI, 36). Et Apostolus: *Non sunt condignæ passionibus hujus temporis, ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis* (Rom. VIII, 18). Hæc cogitate, hæc assidua meditatione recite: et nihil laboriosum, nihil onerosum æstimabitis, quo possitis ignis æterni supplicia evadere, et beatitudinis æternæ præmia obtinere.

EPISTOLA III.

AD RAINALDUM INCLUSEM.

Qualiter coram Domino sit vivendum.

BERNARDUS Portarum Prior vocatus, RAINALDO fratri incluso, in sancto proposito viriliter agere.

Rem quidem honestam, sed cui forte justam possemus excusationem obtendere, postulas; ut qualiter tibi coram Domino vivendum sit, scripto digermus. Sed ne magis videamur charitati defuisse quam rationabiliter excusasse, non quidem prout expedit, sed sicut charitas suggerit, tuæ petitioni satisfacere aggredimur. Commoneari autem te volumus, nos nequaquam fixam tibi et certam vivendi regulam statuere; sed quæ compendiosa videntur, ex his quæ ecclesiastica religio observare consuevit, tibi breviter insinuare. Si quæ vero dixerimus, quæ vel dura nimis videantur, vel levia; tum erit vel dura levioribus temperare, vel levia robustioribus mutare; prout Dominus voluntatem tibi dederit pariter, et facultatem: servata tamen ubique (quod nulum monemus) discretionem, quæ et ad profectum, et ad perseverantiam religionis plurimum valere dignoscitur. Incipientes enim, quos novitios vocant, plerumque majora viribus aggressi (eo quod fervorem eorum soleat indiscretio comitari) aut, quod graviter dolendum est, perseverantiam perdunt; aut gravem corporis, quandoque vero et mentis invaliditudinem incurrentes, ad leviora, et nimis remissa quæ omnino reliquisse debuerant, redire compelluntur.

De silentio. — His igitur præmissis, de silentio prius dicamus. Hoc omnino tibi observandum videtur, ut a Completorio usque ad Primam æstivo tempore, hiemali vero tempore, usque ad Tertiam silentium teneas. Cum enim semper (quantum res ipsa permittit) silentium captare et sectari debeas, maxime noctu non est violandum, nisi vehemens necessitas compellat, ut paucis verbis, et cum modestia prolatis, res necessaria significetur. Otiosa vero verba, et nullius utilitatis pondus habentia, non solum non debes aliquando loqui, sed nec ab aliquo audire. Nullus tibi fabulas, vel scurrilitates, nullus rumores exteriorum negotiorum audeat referre. Ilud tantum audi libenter, unde Deo gratias agas, si beneficia divina sunt, vel unde coram Deo precet effundas, si tristitia sint vel adversa. Omnis qui ad te venit, vel a te bona audiat, vel tibi bona dicat. Si

vero religiosi vel eruditi viri te visitant, paratior A
semper esto bona ab eis audire quam dicere. Hæc
si observare studueris, non impediunt devotionem
cordis tui phantasmata vanitatum, in psalmodia et in
oratione. Quanta vero necessitas hæc observandi
tibi incumbat, his testimoniis Scripturarum sancta-
rum adverte. Dominus in Evangelio dicit : *Omne*
verbum otiosum quod locuti fuerint homines, reddent
rationem de eo in die judicii (Matth. xii, 36). Item
scriptum est : *In multiloquio non effugies peccatum*
(Prov. x, 19), et : *Vir linguosus non dirigitur in terra*
(Psal. cxxxix, 12) : et *mors et vita in manibus linguæ*
(Prov. xviii, 21). Fac igitur quod dicis in psalmo :
Dixi, custodiam vias meas, ut non delinquam in lin-
gua mea; posui ori meo custodiam (Psal. xxxviii,
23) : ubi et sequitur : *Obmutui, et silui a bonis* B
(*Ibid.*, 5). Si ergo juxta Prophetam, debes propter
gravitatem silentii, aliquando silere etiam a bonis,
quam longe debent a te esse quæ bona non sunt?

Contra otiositatem. — Nunc de occupatione spiri-
tualium vel corporalium operum prosequamur. Quo-
niam constans est otiositatem inimicam esse animæ,
et Apostolus dicit : *Qui non operatur, nec manducet*
(II Thess. iii, 10), oportet ut aliquo spiritali opere
occupatum te omni tempore quo vigilaveris tentator
inveniat. Congruum etiam nobis videtur, ut juxta
eundem Apostolum, *secundum ordinem* (I Cor. xiv,
40), hæc eadem opera tua distinguas. Matutinum
igitur tempus, usque ad Tertiam in hieme, in æstate
vero usque ad Primam spiritalibus exercitiis in-
pende. Spiritualia vero opera appellamus, orationem, C
sacram lectionem, sanctam meditationem, et psal-
modiam. Per reliquum autem tempus dici, usque ad
Vesperas, aliquo utili opere manuum occupatus esto;
ita ut brevi bus orationibus illud interrumpas. Post
Vesperas autem spiritalibus operibus vacare, sed
et tunc, quantum poteris, silentio operam dare me-
mento. Post Completorium vero, quieti membra
dare non differas. Diebus festis maxime debes spiri-
tualibus studiis operam dare, prout tibi Dominus in
eis fervorem, et gratiam præstare dignabitur. Nove-
ris tamen melius esse ad aliquod opus manuum vi-
cissim recurrere, quam dormitando lectioni insistere,
et ex prolixitate lectionis lædium incurere : ut
præcurso aliquo opere, grata vicissitudine rursus ad
orationem vel lectionem ferventior consurgas. Tale
autem opus tunc facito, quod quiete, et sine sonitu
possit fieri, ne turba indiscreta scandalum sumat.
Cave autem ne unquam eam sollicitudinem circa
opus aliquod corporale habeas, quæ te tardum, vel
tepidum faciat ad orationem, vel, ad cætera quæ
spiritaliter sunt facienda. Non enim corporalia
exercitia spiritalibus præferenda, sed multo excel-
lentius spiritualia sunt corporalibus anteponenda.
Quæ corporaliter facies, suo tempore strenue, et im-
pigre fiant. Absit autem ut tuum fervorem, vel de-
votionem quæ circa spiritualia debes habere, sui
cura vel sollicitudine impediant. *Nihil solliciti sitis,*

(1) *Cotyra*, Gallis *coussin*, ex Teutonico *Kussen*.

ait Apostolus, *sed in omni oratione : et obsecratione*
cum gratiarum actione, petitiones vestrae innotescant
apud Deum (Phil. iv, 6). Ejusdem quoque Apostoli
auctoritate : *Corporalis exercitatio ad modicum pro-*
dest ; pietas autem ad omnia est utilis (I Tim. iv, 8).

De pretio operum. — De pretio operum tuorum. quæ
tibi necessaria erunt ad continuationem operis tui
comparabis, quæ vero supererunt, in his quæ tibi
necessaria erunt ad vestitum expendes. Nec ab alio
expensam in vestibus accipere cures, si tibi eas de
opere tuo sufficienter poteris comparare. Nam victum
scimus te de monasterio habere. His vero quæ supra
dicta sunt exceptis caveto omnino, et abominabile
ducito, aliquid tibi quasi proprium recondere, vel
retinere. Sed quidquid tibi post expensam quæ ne-
cessaria est ad vestes, et ad præparationem operis
tui supererit ; vel de his quæ tibi forte ab aliquibus
servis Dei dabuntur, vel de pretio operum tuorum,
continuo (prout tibi videbitur) necessitatibus indi-
gentium impende ; ut, juxta Apostolum, *operando ma-*
nibus tuis quod bonum est, habeas unde tribuas ne-
cessitatem patienti (Ephes. iv, 28). Quod si aliquan-
do tibi vult aliquis dare quod necessarium non ha-
beas, memento scriptum esse : *Beatius magis est*
dare quam accipere (Act. xx, 15). Absit enim ut ali-
qua vel levi cupiditate mentem tuam macules, et
gratiam illius, qui te vocavit, a te repellas, vel
retinendo, vel concupiscendo quod necessarium non
habet ; qui non solum mundo, et universis concupi-
scentiis ejus abrenuntiasti, sed etiam temetipsum
abnegasti, ut crucem tuam post Jesum portando, ad
ejus promissa pervenias.

Quibus vestibus utendum. — De vestitu vero ita
nobis videtur, quod a lineis vestibus omnino absti-
nere possis et debeas, et laneis, atque pelliciiis in-
dumentis contentus esse. Quod si tibi ita placuerit,
habe pro camisiis duabus duas tunicas. Caligarum
duo paria vel tria, propter hiemalia frigora. Pedu-
lia quæ suffleant. Pelliciam unam, aut duas, si ne-
cessarias judicabis, et pelles, et cappam. Ad lectum
habeto stramen, sistrum, coopertorium de grossis
ovium pellibus rustico panno cooperum, vel cotu-
m (1), pulvinum, ad caput. Habe quoque duas acus,
filum, et forfices, et hujusmodi suppellectilem quam
tibi videbis esse necessariam, ne cogaris talia pe-
tendo ab aliis, silentium rumpere, vel indigentiam
patiendi sollicitudinem habere. Videtur etiam nobis,
quod canonicalem habitum. Videtur etiam nobis,
quod episcopus, accipere debeas, ut non solum locus, sed
et habitus commonefaciat te ad sobrie et pie viven-
dum coram illo qui absconditorum est cognitor.

Quomodo jejunandum. — De abstinentia vel jeju-
niis ita accipe. Dicit quidem Apostolus : *Castiga*
corpus meum, et in servitum redigo (I Cor. ix, 27).
Et iterum : *Qui autem sunt Christi, carnem suam*
crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis (Gal. v,
24). Sed quoniam hujusmodi habitatio, quam Deo
inspirante elegisti, solet sanitati capitis propter

acrem inclusum obesse, quod et crebra jejunia facere noscuntur; non arbitramur tibi expedire quod magnum abstinentiæ rigorem assumas. Igitur satis esse credimus, ut sexta feria semel reficias, per totum annum: abstinendo quidem a vino, sed pulmentum sumendo; nisi festi dies, vel octavæ sacrarum solemnitatum Natalis Domini, Paschæ et Pentecostes occurrerint, vel sanguinem minueris, vel forte ægrotus fueris. Quod si quarta feria eadem abstinentia tibi transigena videatur, nihil ulterius addendum censemus. Jejunia enim in pane et aqua, ea quam supra diximus causa, non arbitramur tibi esse commoda: nisi forte videatur tibi sic esse transigendas vigiliis harum solemnitatum, Natalis Domini, Paschæ, Pentecostes, Ascensionis et S. Joannis Baptistæ, Petri et Pauli apostolorum, Assumptionis beatæ Mariæ, et Omnium Sanctorum. Reliquum vero tempus totius anni, more monachorum tibi transigendum putamus; ut scilicet, ab Idibus Septembris usque ad Pascha semel comedas; a Pascha vero usque ad eandem Idus bis reficias. Vinum quoque ad mensuram monachorum, sed nunquam purum bibendo, et cætera, quæ tibi ab eis ministrabuntur, cum gratiarum actione percipiendo: excepto quod a carnibus et sanguine (nisi quando ægrotaveris) tibi abstinendum putamus. Illud autem Evangelicum oportet te in refectione semper attendere, quod Dominus ait: *Attendite ne graventur corda vestra in crapula et ebrietate (Luc. xxi, 34)*. Et quod ait Apostolus: *Carnis curam ne feceritis in desideriis (Rom. xiii, 14)*. Mediocre enim cibum et potum, et mediocre somnum, et animæ, et corpori saluberrimum esse, et ad munditiam cordis, et carnis plurimum prodesse notissimum est. Hanc tu mediocritatem sectari memento, ita ut eandem, quantum Domino adjuvante poteris, mensuram refectionis semper servando, neque in vilioribus cibis aliquid naturali necessitati substrahas, neque in lautioribus et accuratioribus, plus solito, vel plusquam naturæ satis est, concupiscentiæ carnis indulgeas. Hæc temperantia victus, et Deo erit acceptior, et ad munditiam carnis pariter et cordis utilior, et corpori salubrior, quam si robustiora jejunia sectando, postmodum indiscreta saturitate jejunium compensares.

De divino Officio. — In Officio divino usum clericorum sequaris; unde non habes necesse ut scribamus tibi. Ut autem observes hanc distinctionem temporis in eodem divino Officio persolvendo, quantum poteris diligentiam adhibe: ut scilicet, vel ad gallorum cantum, vel ad signum monachorum, vel ad æstimationem tuam tali tempore surgas. Ut a Kalendis Octobris usque ad Pascha ante auroram; a Pascha vero usque ad prædictas Kalendas, paulo post auroram nocturnum Officium finias. Primam cantabis in hieme, lucescente aurora: Tertiam, oriente sole, sextam vero et Nonam, Vesperas et Completoriam ad signum monachorum. Si præscriptum tempus surgendi ad nocturnum officium poteris observare, ad lectum matutinum horis nunquam

redeas. Tunc autem, sicut supra diximus, spiritualibus studiis, non somno debes operam dare. Raro enim qui studiosi sunt in spiritualibus, tali tempore, nisi forte minutionis causa dormire solent. Quod si aliquando productior hora superesset usque ad hanc, et dormiendum tibi putares, orationem solitam, si somno nimis gravatus non esses, deberes prius facere; et postea, si ita oporteret, paulisper somnum gustare. Si autem libros necessarios ad nocturnum officium non haberes (quos tamen tibi defuturos non arbitramur), deberes vel ante, vel circa auroram, ad orationem, et ad aliquid aliud spiritualiter agendum exsurgere. In ætate quoque, quod pene oblit fueramus, debes post meridiem, sicut et monachi, dormire.

De oratione communi. — Orationi instantissime, et intentissime intendere memineris. Ab hac nulla unquam sollicitudo, nulla ægritudo, vel molestia te revocet. Ora autem non pro tua, sed et pro omnium fidelium vivorum, nasciturorum, et defunctorum salute, et pro eis quorum solatio sustentaris, simul et pro nobis. Tunc fretus Spiritus sancti auxilio, qui docet orare sanctos *gemitibus inenarrabilibus (Rom. viii, 26)*, juxta Dominicam exhortationem; intra in cubiculum cordis tui, et clauso ostio pectoris contra vanitates, et immundas cogitationes, quibus hostis irrumpere nititur, ora Patrem tuum in abscondito. Omni hora, quantum Domino præstante poteris, sed tunc præcipue, omni custodia conserva cor tuum.

Ut mentis et linguæ concordia sit. — Cum autem steteris coram Domino ad psallendum, omne studium, omnem vigilantiam adhibe, ut mens cum lingua conveniat; ut facias quod ait Apostolus: *Cunctantes et psallentes in cordibus vestris Domino (Eph. v, 19)*; et quod de se dicebat: *Psallam et mente (I Cor. xiv, 15)*. Et quod ait: *Psallite sapienter (Psal. xlvi, 8)*, et: *In conspectu angelorum psallam tibi (Psal. cxxxvii, 1)*. Hæc faciendo, infundente Spiritu sancto rorem suavitatis suæ plerumque non prophetiam vel verba ab alio dictata promere, sed ipsa verba devotissimæ orationis coram Deo fundere tibi videberis.

De tempore matutino. — Post psalmodiam, vel orationem, matutino maxime tempore meditare in lege Dei, prout ipse gratiam tibi dederit: et quid tibi præcipiat Dominus, qualiter illud impleas, in secreto cordis tui scrutare: et ad regulam divinorum mandatorum, et ad exemplar sanctorum Patrum, fortitudinem cordis tui et morum tuorum dirige. Idem si quando in lecto dormire non poteris, facere stude sine intermissione, quod monet Scriptura, quod et paulo ante commemoravimus: *Omnis, inquit, custodia conserva cor tuum, quoniam ex ipso vita procedit (Prov. iv, 23)*. Res enim instabilis est humanus animus, et nisi semper, quantum Dominus adjuvare dignatur, sanctis meditationibus occupatus magno studio teneatur; postquam defluxit per vanitates, et immunditias, quas tentator suggerere, et ingerere

non cessat, non facile in oratione vel psalmodia A devotus invenitur.

De lectione. — Ad lectionem quoque devotus, et cum spiritali desiderio accede, ut vel aliquid libi audias quod in exemplum tuæ conversationis trahas; vel prout Dominus tibi dispensare dignabitur, dulcedine divinorum eloquiorum, et mysteriorum reficiaris. Hoc studio, hac intentione lege vicissim omnes quas poteris habere divinas Scripturas, non autem ut scientia inferis, sed ut charitate ædificeris. Quas vero Scripturas intellectu non penetrabis, humiliter tanquam divina secreta venerare: et pie differ intelligentiā, donec intres in sanctuarium Dei, intelligas in novissima. Pro his autem quæ intellexeris, auctori muneris humiliter gratias age. Libris qui tibi accommodabuntur omnem diligentiam adhibe, ne vel fumo vel pulvere, vel alia qualibet sorde maculentur.

De molestia corporis. — Si quando corporis molestiam aut ægritudinem sustinueris, aut ab aliquo forte, vel verbo vel facto læsus fueris, meminisse debes passionum et injuriarum Christi. Angustias quas Domino disponente tolerabis, non solum patienter sustine, verum etiam gratias age illi, qui flagellat omnem filium quem recipit, si tibi dignatur flagella paternæ pietatis impendere. In his vero quæ a proximis patieris, non reddas malum pro malo, vel maledictum pro maledicto, sed e contrario, non verbo tenus tantum, sed corde intimo, et placito benedicas, et pro calumniantibus et persequentibus ores, ut sis filius Patris tui, qui in cælis est. Hujusmodi ab homine injurias licet nullas aut raras te passurum arbitremur; si quid tamen (prout sunt humana) contigerit, volumus pectus tuam adversus hujusmodi immune fore. Sed neque tibi ipsi irascaris, quod quibusdam indiscretis solet evenire, dum aliquam difficultatem in aliquo opere faciendo patiuntur.

Impedimenta orationis. — Solent etiam qui soli commorantur, ad semetipsos turbari, et quamdam nebulam tristitiæ agente diabolo contrahere. Novit enim hostis inveteratus, diversis generibus nocendi, orationes servorum Dei, et sancta eorum studia impedire. Ille modo tristitiam vel iram irrationabilem, modo elationem superbiæ, modo memoriam alicujus injuriæ, modo vanam eorum quæ aliquando vel dicta, vel facta, vel faciendæ sunt recordationem, modo immundas cogitationes, modo teporem animi vel torporem somni nititur ingerere, ut a sancta intentione animum possit avertere, vel impedire. Quod si in minoribus sentit sibi non resisti, majora continuo tentationum vincula necit. Mavult enim supplantare quam impedire. Quos vero supplantare non potest, impedire (quantum prævalet) non cessat. *Sed fidelis est Deus,* ait Apostolus, *qui non patietur vos tentari supra id quod potestis, sed faciet cum tentatione proventum, ut possitis sustinere (1 Cor. x, 13).* Tum vero adversus hæc, et omnia omnino tentationum genera, adversus quoque nocturnas illusiones,

et clypeum illum arripe de quo ait Apostolus: *In omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignita extinguere (Eph. vi, 16),* etc. Sincerus enim amor, et fervens fides crucis Christi, universa machinamenta inimici irrita facit: et effusa cum lacrymis oratio, omne genus tentationis superat, et repellit.

De humilitate. — Hæc sunt spiritualia instrumenta et certamina militiæ tuæ coram Rege, cui cœpisti militare. Scire namque debes ob hoc te clausum esse corpore, et ab exterioribus curis separatum, ut corde possis ad ista vacare. Coram hominibus magnus habebis, quia reclusus diceris: sed nisi ista omni studio coram Deo, omnique vigilantia exsequaris, magnus esse minime poteris. Nam homines sola exteriora advertunt: de interioribus autem judicabit Altissimus. Ubi vero te minus ad hæc exempla sufficere videbis, indevotionem et imperfectionem tuam coram Deo humiliter confitendo, auxilium gratiæ ipsius omni devotione expostula, qui dicit: *Sine me nihil potestis facere (Joan. xv, 5).* Necessè est enim ut sæpe tepidum, sæpe torpidum te invenias. Ob hoc igitur illius gratia ad tempus se subtrahit, ut de illius auxilio confidas, non de tua virtute præsumas. Sic Pater clementissimus novit superbiam humilitate sanare. Nisi enim ille aliquando gratiam suam subtraheret, elata mens humana, et se sibi ad justitiam sufficere credens, in superbiam gravius rueret. Sed sic ille deserit elatum, ut clementiori gratia redeat ad humiliatum: sic dormit in tempestate, ut excitatus precibus, imperet ventis et mari, et faciat tranquillitatem magnam. Plenissime te docebunt Scripturæ, omnium virtutum custodem esse humilitatem, et omnem virtutem sine hæc viduam et infirmam esse, imo nec virtutem esse. Jejunanti tibi, oranti, psallenti, non deerunt invisibiles inimici, applaudentes tibi, et dicentes: *Euge, euge, quis tibi similis? quis ita placet Deo? O si scirent homines sanctitatem tuam! Quibus tu continuo in corde tuo prophetica voce responde: Ferant confestim confusionem suam, qui dicunt mihi Euge, Euge (Psal. xxxix, 16).* Et adde: *Ego enim mendicus sum et pauper (ibid., 18).* Revera enim quantum eamque de virtute in virtutem ambulando proficias, egenus eris semper et pauper, nec plenam de invisibili hoste poteris obtinere victoriam: donec ad illum pervenias, cui dicit: *Adimplebis me lætitia cum vultu tuo (Psal. xv, 11), et satiabor cum apparuerit gloria tua (Psal. xvi, 15).* Si quisquam forte homo te coram te laudaverit, noli plus alienis verbis quam propriæ conscientiæ credere, reminiscens Scripturæ dicentis: *Qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt (Isa. iii, 12).* Ut ergo de profectibus tuis apud te non extollaris, in mente habe quod Apostolus ait: *Quid habes quod non accepisti? et si accepisti, cur gloriaris quasi non acceperis? (1 Cor. iv, 7.)* Ut vero appetitum humani favoris fugias, audi Dominum dicentem: *Attendite ne justitiam vestram coram hominibus faciatis ut rideamini ab eis (Matth. vi,*

1). *Alioquin mercedem non habebitis apud Patrem aëstrum, qui in cælis est* (Matth. vi, 5). Item de talibus dicit : *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam* (ibid., 5). Noli autem arbitrari, malum esse ab hominibus laudari, si non adulationis causa fiat : cum e contra scriptum sit : *Væ homini, per quem nomen Domini blasphematur* (Rom. 1, 24; Isa. lxxv, 5). Sed malum est, laudem appetere, vel amare.

De Charitate. — Postquam autem didiceris a Christo, mitis esse, et humilis corde, ille qui superbis resistit, et humilibus dat gratiam suam, petenti, quærenti, pulsanti tibi dabit per Spiritum sanctum charitatem, qua majorem nulli homini in hac vita dat gratiam. Hæc postquam cœperit in corde tuo fervere, ita dilatabit illud, ut quidquid tibi in divinis mandatis durum videtur, vel difficile, fiat facillimum. Ita, inquam, dilatabit cor tuum, et quæcunque tibi dura videntur, vel aspera, jucunda faciet et levia, ut veraciter dicas : *Viam mandatorum tuorum cucurri cum dilatasti cor meum* (Psal. cxviii, 34) : Et illud : *In via mandatorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus divitiis* (ibid., 14). Hanc tu charitatem, nihil aliud quam dilectionem Dei et proximi intellige. Nam duo sunt præcepta, sed una est charitas. Cum de duobus mandatis Dominus loqueretur : *In his, inquit, duobus præceptis universa lex pendet et prophætæ* (Matth. xxiii, 40). Cum autem de charitate, quæ una est, Apostolus loqueretur, ait : *Plenitudo legis est caritas* (Rom. xiii, 10). Duo ergo sunt, quæ jubentur ; sed una est charitas per quam implentur. Præcepta quæ jubentur sunt in lege ; sed charitas per quam implentur est in corde. Sed non potest esse in cordibus nostris, ex nobis ipsis, vel per nosmetipsos ; sed *charitas Dei*, ait Apostolus, *diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum qui datus est nobis* (Rom. v, 5). Hanc tu instantissime, incessanter et devotissime ab illo pete, a quo est omne datum optimum, et omne donum perfectum. Quomodo sine charitate nullum opus bonum possit esse

perfectum, imò sine charitate nihil possit prodesse, illa apostolica lectio te poterit edocere, quæ sic incipit : *Si linguis hominum loquar, et angelorum* (I Cor. xiii, 1; Rom. viii, 38, 39), etc. Felix cujus animus ita plenus est charitate, ut veraciter possit dicere : *Certus sum quia neque mors, neque vita, neque creatura aliqua poterit me separare a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro.*

De confessione. — Aliquem spiritalem virum de monasterio, opportunitis (prout tibi et illi videbitur) temporibus ad te venire postulabis, non quemlibet, sed religiosum virum et discretum, cui humiliter quasi Patri confitearis offensas, quibus te coram Deo reprehensibilem esse animadvertes. Non solum enim negligentias actionum, vel temeritates locutionum, sed et peccata cogitationum debes discutere, et in cera notata, vel membrana memoriter confiteri : et quæ ab eo tibi injungentur, devote exsequi, et ut pro te oret humiliter deprecari, juxta illud : *Confitemini alterutrum peccata vestra, et orate pro invicem ut salvemini* (Jac. v, 16). Per confessionem enim et pœnitentiam, cum sacrificio orationis et præterita peccata diluuntur, et futura caveantur, et insidiæ atque illusiones dæmonum caventur, et vacuantur. Scire quippe debes, religiosus et magni et ardui propositi viris, pro gravibus culpis deputari quasdam offensas, quæ leves, et veniales in sæculari conversatione habentur. Itaque memento quod beatus Job ait ad Dominum : *Verebar omnia opera mea, sciens quod non parceret delinquenti* (Job ix, 28). Confortare igitur in Domino, et virili or age, non enim tibi deerit Christus, nec te sua promissione fraudabit, quia dicit : *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi.* Ipse autem qui te per gratiam suam vocavit, ita tibi et nobis auxilio tuarum orationum adjutus dignetur adesse, ut mutua nos in regno suo visione faciat sine fine gaudere. Amen.

JOANNIS *Portarum* (*Fr. Jean de Portes*)
CARTHUSIÆ PORTARUM MONACHI
EPISTOLÆ QUINQUE

(Ex codice ms. monasterii S. Augendi Jurensis seu S. Claudii.)

EPISTOLA PRIMA.

AD STEPHANUM FRATREM CARNE ET SPIRITU.

De fuga sæculi.

STEPHANO dilectissimo in Christo, JOANNES frater ipsius carne ac spiritu, in Christi visceribus inveniri, et ab auditione mala non timere.

Qui sit, charissime, in Christo desiderantisime,

D ut cum omnes circumquaque populi Christianæ religionis professores simas, mandatis Dominicis, tantorum qui intra Ecclesiam continentur multitudine non solum obedientiam non deferre, faciendo imperata, verum etiam obstinatis animis adversari, faciendo prohibita, inveniatur? Qui utriusque, tam quæ imperata non faciunt, quam quæ prohibita facere non